DE PROLOOG

Zo. Dit zijn de personages die voor u het verhaal zullen spelen van Antigone. Antigone, dat is die kleine magere die daar zit en niks zegt. Ze kijkt recht voor zich uit. Ze denkt na. Ze bedenkt hoe ze dadelijk Antigone zal zijn, hoe ze opeens tevoorschijn zal treden uit dat sombere en gesloten meisje dat door niemand in de familie serieus werd genomen en hoe ze helemaal alleen zal opstaan tegen de wereld, tegen Kreon, haar oom, de koning. Ze bedenkt dat ze dood zal gaan, dat ze jong is en dat ook zij graag had geleefd. Maar er is niks aan te doen. Haar naam is Antigone en ze zal haar rol tot het bittere eind moeten spelen...

– Jean Anouilh, *Antigone* (1942)

Tripoli, Noord-Libanon

donderdag 27 oktober 1983

Ik viel. Ik kwam overeind. Ik wankelde over de brokstukken de garage in. De vlammen, de rook, het stof, ik spuwde de pleisterkalk uit, die brandde in mijn keel. Ik deed mijn ogen dicht, drukte mijn handen tegen mijn oren. Ik botste tegen een muurtje, gleed uit over kabels. De explosie had het halve plafond weggerukt. Overal sloeg het brandende cement neer, met een klap als een oorvijg. Een gat achter het geraamte van een auto. Een oorlogskrater, asfalt dat tot op het onderliggende zand openlag als een bloem. Ik gooide mezelf in de scherven, struikelend, mijn lijf een vod, mijn buik in puin. Ik beefde. Nooit had ik zo gebeefd. Mijn rechterbeen wilde ervandoor, me in de steek laten, een opgeschrikte sprinkhaan in zomergras. Met beide handen drukte ik het tegen de grond. Het bloedde, mijn dwaze been. Ik had niets gevoeld. Ik had altijd gedacht dat wond en gewonde één waren. Dat, als je geraakt werd, de pijn zijn boodschap uitschreeuwde. Maar het was mijn bloed dat het slechte nieuws bracht. Niet de klap, niet de pijn, gewoon mijn kleverige sap. Mijn broek was aan flarden. Hij rookte. Steken in mijn been zoals bij felle kiespijn. Mijn overhemd plakte van het zweet. Ik had mijn tas meegegrist, maar mijn jasje lag nog in Marwans auto, mijn papieren, mijn geld, al wat me nog restte. Ik had nooit gedacht dat een tank het vuur zou openen op een taxi.

'Eruit, Georges!'

We reden over de kustweg. Achter de heuvels kwam de zon op. Vlak na de bocht stond er onverwachts een zandkleurige Syrische tank. Het gevaarte versperde ons de weg. Mijn druzische vriend vloekte. Hij remde als een gek. Ik sliep. Schrok wakker. In paniek reed hij achteruit over het talud dat boven de zee uitstak. Het pantser ontwaakte. Bijna niets, een zucht. Het zwenkende metaal van de loop.

'Zoek dekking, verdomme!'

Terwijl ik de dood in de ogen bleef kijken, greep ik op de achterbank naar mijn tas, tastte naar mijn jasje, mijn paspoort. Toen gaf ik het op. De stalen mond was op ons gericht. Geraas in mijn hoofd.

'Hij gaat niet schieten! Hij kan toch niet op een taxi schieten!'

Op de geschutskoepel waren een rode ruit en een gele cirkel geschilderd. Vertrouwde figuren van het schoolbord. En ook drie witte met een sjabloon aangebrachte Arabische cijfers. Voorovergebogen rende Marwan de weg over, naar een schuilplaats, een kapotgeschoten garage. De muren waren doorzeefd, zaten onder het roet. Ik gooide mijn portier open en liep met open mond naar de gapende ruïne.

'Als er granaten vallen, moet je je mond opendoen,' had mijn vriend de eerste keer gezegd. 'Als je niet decompresseert, springen je trommelvliezen.'

Toen ik de garage binnenliep, kwam hij weer naar buiten gerend.

'Ik heb de sleutels op het dashboard laten liggen!'

De sleutels? Het was een absurde uitspraak. Het kanon volgde onze bewegingen. Ik naar binnen, hij naar buiten. Het aarzelde tussen onze twee doodsangsten.

Het schot ging af op het moment dat mijn voet de schaduw bereikte.

Ik viel voorover als iemand die sterft, op mijn buik en mijn voorhoofd, door de klap in mijn nek tegen de grond gedrukt. Tegelijk binnen en buiten, mijn voeten op het talud, mijn handen op het cement. Mijn lichaam volledig verdoofd. Poederlicht verscheurde het beton. Ik kwam overeind. De zware rook, het grijze stof. Ik snakte naar adem. Ik had zand in mijn keel, mijn lip lag open, mijn haar rookte. Ik was blind. Zilveren vonken schrijnden mijn oogleden. De granaat was ingeslagen, maar had nog niet gesproken. De klap na de bliksemschicht, verscheurd staal. De geur van kruit, van hete olie, van verbrand metaal. Op het moment van de explosie wierp ik me in de kuil. Mijn hele buik golfde omhoog naar mijn keel. Ik gaf over. Een stroom gal en brokken van mezelf. Ik schreeuwde het uit van angst. Met gebalde vuisten en bloedende oren, onder de zoute aarde, in de dichte schaduw.

De tank zette zich in beweging. Hij knerpte op de garage af. Ik zag hem niet, hoorde zijn kracht. De loop aarzelde. Rechts, links, verroest mechanisme. De granaathuls werd uitgespuwd. De klank van hol metaal echode over de weg. Stilte.

't Is een Sovjet-T55, een ouwe bak.'

Ik schrok. Een rauwe stem, slecht Engels. In de put, naast mij in het halfduister lag een oude man op zijn rug. Ik had hem niet gezien.

'Trek je hoofd in, hij is nog niet klaar.'

Kaffiya, witte baard, sigaret tussen twee vingers, hij rookte. Ondanks de tank, het gevaar, het einde van onze wereld rookte hij met halfopen mond en liet hij een vredig wolkje om zijn lippen spelen.

'Lig je lekker?'

Hij wees naar mijn buik. Ik lag op zijn wapen, de kolf

tegen mijn dij en het magazijn in mijn bovenlijf gedrukt. Om aan een granaat te ontsnappen had ik me boven op een machinegeweer gegooid. Ik verroerde me niet. Hij schudde glimlachend het hoofd. Buiten zette de tank zich weer in beweging. Het gehuil van een mishandelde motor.

'Hij trekt zich terug,' fluisterde de oude man.

De schaduw van de tank had plaatsgemaakt voor het licht van de dageraad en voor verschroeid gras. Hij reed nog steeds achteruit. Ik durfde pas te ademen toen ik de meeuwen hoorde krijsen. Ik drukte me overeind. Op een elleboog, met open mond. Ik zocht Marwan, eerst in het lawaai, daarna in de stilte. Ik hoopte dat mijn vriend zou terugkomen en dat hij lachend de autosleutels boven zijn hoofd zou houden. Dat hij zou zingen dat het stom was geweest om naar zijn taxi terug te lopen. En vooral stom dat hij mij in deze belachelijke onderneming was gevolgd. Hij zou me broederlijk omhelzen en de hemel zegenen dat we gespaard waren gebleven. Lange tijd had ik hoop. Buiten werd met lichte wapens geschoten. Geschreeuw, bevelen, oorlogslawaai. Een lang mitrailleursalvo. Ik rolde me op mijn zij. Het bloed gutste uit mijn been. De Palestijn trok ruw mijn riem uit mijn broek en bond mijn been af ter hoogte van mijn dij. Ik lag op mijn rug. Mokerende pijn. Hij stopte een deken onder mijn hoofd en zette me wat overeind tegen de rand van de kuil.

Toen zag ik Marwan. Hij lag met zijn benen dwars over de weg. Hij was achterovergevallen, zijn kleren waren door de explosie van zijn lijf gerukt, hij lag daar naakt en onder het bloed.

Wat verderop stond de tank nog steeds te hoesten. De klaaglijke wind was weer opgestoken. De adem van de zee. De

oude Palestijn was weer op zijn zij gaan liggen, met zijn elleboog op de grond en zijn hand tegen zijn wang. Hij keek me aan. Ik schudde mijn hoofd. Nee, ik huilde niet. Ik had geen tranen meer. Hij zei dat ik wat tranen moest overhouden voor het leven. Dat ik het recht had om bang, woedend, droevig te zijn.

Ik ging moeizaam overeind zitten. Ik duwde zijn wapen met mijn voet opzij. Hij kwam dichterbij. Hij en ik, in de kuil. Aan het knoopsgat van zijn borstzak hing een geëmailleerd insigne van Fatah. Zachtjes pakte hij mijn kin vast, ik liet hem begaan. Hij draaide mijn gezicht naar het daglicht. En toen boog hij zich naar me toe. Halfopen mond onder zijn rafelige snor. Ik dacht dat hij me zou kussen. Hij keek me aan. Hij zocht iets in mij. Hij werd ernstig.

'Je hebt het pad van de dood gekruist, maar je hebt niet gedood,' mompelde de oude man.

Ik geloof dat hij opgelucht was. Hij stak een sigaret op, ging op zijn hurken zitten. Zwijgend keek hij naar het breekbare licht buiten.

En ik durfde hem niet te zeggen dat hij het mis had.

Samuel Akounis

Maandenlang heb ik niet geweten dat Sam Joods was. Hij zei dat hij Grieks was en daar liet hij het bij. Toch hadden we ons vaak vragen gesteld, mijn kameraden en ik. Hij was een vreemdeling, ouder dan wij en in elk opzicht anders. Ik herinner me een dag in april 1974, toen we opmarcheerden naar het Palais de la Mutualité in Parijs. We liepen over de volle breedte van de straat. Vanwege zijn kortademigheid volgde Sam op de stoep. Gespannen, met een gesloten gezichtsuitdrukking. Scandeerden wij 'Palestina zal zegevieren', dan antwoordde hij met 'Palestina zal leven', en ik stelde me geen vragen bij het verschil dat hij maakte tussen zegevieren en leven. Ik droeg een pot groene verf. Achter mij liepen kameraden met witte, rode en zwarte verf. We waren op weg om, twee uur voor een zionistische bijeenkomst, voor de deur van het gebouw een Palestijnse vlag te schilderen.

'Het is geen dag om met vlaggen te zwaaien,' had Sam tegengesputterd.

De dag ervoor, op donderdag 11 april 1974, had een commando van drie Palestijnen de stad Kirjat Sjmona in Galilea aangevallen. Ze hadden het gemunt op een school, maar die was in verband met Pesach gesloten. Toen waren ze een willekeurig flatgebouw binnengestormd, hadden daar achttien mensen omgebracht onder wie negen kinderen, om vervolgens de hand aan zichzelf te slaan.

‘We zouden onze actie kunnen uitstellen, toch?’ had Sam geopperd.

Hij was de enige van de groep die bezwaar had tegen ons strijdlustig geklad. We stemden over zijn voorstel. Hij alleen aan de ene kant. Aan de andere kant al wie vond dat het bloedbad niets afdeed aan het leed van Palestina.

‘Dat is de prijs van de strijd,’ beweerde een van ons zelfs.

‘Negen kinderen?’ vroeg Sam.

Hij was opgestaan, rustig en imposant. In de drie maanden dat hij al als vluchteling in Frankrijk verbleef, had ik hem nooit zijn toon horen verharden, zijn vuisten zien ballen of zijn wenkbrauwen zien fronsen. Als we gingen vechten, weigerde hij een ijzeren staaf mee te zeulen. Een molotovcocktail vond hij geen argument. Sam was groot, een gedeukte en tegelijk gespierde verschijning, knoestig als een afgeleefde olijfboom. Soms werd hij voor een smeris aangezien. Zijn korte grijze haar te midden van onze linkse lokken, zijn tweed jasje tussen onze jacks, hoe hij een plek in zich opnam, een blik peilde. Hoe hij nooit terugweek. En als hij het al deed, dan was het traag, achterwaarts, als een uitdaging aan de tegenstander, die verstijfde door zijn glimlach. Wij waren net zo beducht voor de politie als voor extreemrechts of voor een zionistische hinderlaag, maar hij was voor dat soort dingen niet bang. Na de dictatuur, de veldslag om Athene en de gevangenis te hebben meegemaakt vond hij onze vechtpartijen een soort operette. Hij sprak geen oordeel uit over ons engagement. Hij zei gewoon dat er ’s ochtends niemand op het appel zou ontbreken. Dat we nooit een lijk zouden hoeven betreuren. Hij zei dat onze woede een slogan was, onze kwetsuur een blauwe plek en dat het bloed dat we vergoten in een zakdoek paste. Hij was beducht voor zekerheden, niet voor overtuigingen.

Op een dag stonden we op een kruispunt en belette hij me om samen met de anderen 'CRS = SS' naar de oproerpolitie te roepen. Zomaar, met zijn hand op mijn arm, zijn zwarte ogen in de mijne priemend. Overal om ons heen traangas. Tussen twee vreselijke hoestbuien in vroeg hij me of ik Alois Brunner kende. Ik keek hem aan, niet-begrijpend en geschrokken door zijn kalmte. Alois Brunner? Ja, natuurlijk, die nazioorlogsmisdadiger. Het traangas rook naar zwavel, onze stenen doorkliefden de lucht, het geschreeuw, het ritmische geroffel van de gummiknuppels op de schilden. We stonden op de stoep, hij, ik. Hij rukte de ijzeren staaf uit mijn handen en smeet hem in de goot. Hij trok zijn halsdoek omlaag en duwde me voor zich uit. Ik verweerde me heftig.

'Ben je gek geworden?'

Hij duwde me naar het politiekordon zoals een inspecteur in burger zijn prooi naar het arrestantenbusje sleept.

'Wijs me Brunner aan, Georges! Vooruit!'

We stonden oog in oog met het kordon van de CRS, alleen in het midden van de straat, terwijl onze kameraden zich overal om ons heen terugtrokken. De agenten maakten zich op voor een charge. Een officier liep langs de rangen en brulde zijn manschappen toe.

'Nou, welke is Brunner? Zeg op!'

Sam liet me niet los. Hij wees de gehelmde mannen een voor een aan.

'Die? Of die? Waar zit hij, die smeerlap?'

En toen liet hij me los. Brullend vielen de politieagenten aan. Hij trok de deur van een flatgebouw open en duwde me naar binnen. Ik huilde, trilde van ademnood. En hij stikte bijna. Achter de gesloten deur woedde het straatgevecht. Gebrul, pijnkreten, ontploffende traangasgranaten. Ik zat

met mijn rug tegen de voordeur onder de brievenbussen. Sam hurkte naast mij neer, met zijn hand tegen de muur hapte hij naar adem. Met zijn vinger deed hij mijn halsdoek omlaag.

'Alois Brunner was daar niet, Georges. En ook geen andere ss'ers. Net zomin als hun honden en hun zwepen. Verkoop dus nooit meer zo'n lulkoek, oké?'

Ik gaf hem gelijk. Een beetje. Het viel me niet gemakkelijk. Ik had kunnen antwoorden dat een slogan een beeld is, een ruwe schets, een onaf idee, maar daarvoor ontbrak me de zin en de moed. Ik wist dat hij gelijk had.

'Bescherm de rede, alsjeblieft,' zei Sam.

Daarna hielp hij me overeind.

In Athene zong hij 'Brood, onderwijs, vrijheid'. De mooiste leuze die de woede van de mensen ooit heeft voortgebracht, zei hij. En uitgerekend hij, de Griekse verzetsstrijder, verzette zich tegen het idee van die Palestijnse vlag. Hij herhaalde dat het fout was om daags na een bloedbad een stoep te bekladden. Hij was gespannener dan anders. Hij keek ons een voor een in de ogen om ons te overtuigen. Hij ademde moeizaam, struikelde over zijn Frans, gooide onze taal en de zijne door elkaar, klonk weer als een balling. Ik denk dat het die dag de Jood was die ongemerkt meesprak, de man die wilde leven en niet zegevieren. Toen er moest worden gestemd, stak hij zijn hand op. Zijn hand, de enige. En daarna al onze handen om zijn arm om te wringen. Hij had het pleit verloren. Ik herinner me dat ik als een dwaas applaudisseerde. Alle kameraden, meisjes en jongens, opgetogen als in het circus. Niet omdat we de dood van negen kinderen toejuichten, maar omdat we blijk gaven van vastberadenheid.